

Darányi Sándor

REKVIEM ANYÓSOMÉRT

Ügyekhez szoktunk; így most félretéve
az érzélgést, beszéljük ezt meg itt.
Rákényszerít a pusztító örökség:
szétfeszíti önnön korlátait.
Nincs több kibúvó. Mint a sánc, a pálya
a végtelenbe lök – repülni kell.
A rettegés kit érdekel. Erőkkel
van dolgunk; elbánnak mindenkivel.

A testi szenvedés értelme kétes.
A lebomlás szerepe oly vitás.
Minek az élet, hogyha nincs vigasz rá?
Kezdet-e, melyből nincsen folytatás?
Mit tud zsidó, mohamedán, keresztény?
Az álmukat ígéret lengi be,
de megtorolja minden gyöngeségük
Ábrahámnak féltékeny Istene,

s elkanászodni könnyű – már a kérdés,
mire is kényszerít, pokolra lök.
Miféle eszmény az, amely parancsol,
ám nem *tanít* követned? Megszökött –
minek szeret, ha gyűlölettel ér fel
a szerelme? Hát Atya az ilyen?
Mit vétettél, hogy ártatlan születél
s ő mégis elpusztít könnyörtelen?

Ez nincs sehol: a szétverés miértje.
A sorsban tátongó hiány az ok.
Nem ismerjük, csak az árát fizetjük
hetedízigen, úgymond tolvajok.
Ajkad behullt. Húsod oldalt lecsorgott.
Orrod hegyes a lepedő alatt.
Szemedben hűl az utolsó tekintet,
üllőn felejtett vas, kék indulat,

s a gyertya sem bír azzal, aki lettél,
aki már vagy, te néma görgeteg!
Képmás, hittél, mégis rútol becsaptak;
de többé nem tartozol senkinek.
Az életből hiányzik az igazság.
Jótetteid tanúit szólítom!
Nem ítélnél fölötted senki nagyság,
amíg teremtve árt az irgalom.

Kiss Ottó

A MÁSIK ORSZÁG

Regényrészlet

Majdnem hazáig kísértem. Háromnegyed tízkor váltunk el ötportányira a házuktól, a sarkon. Visszafelé még benéztem a sátorba, de öreganyámék már nem voltak ott. Valamivel tíz után feküdtem le, és csak az ágyban, egyedül, amikor végiggondoltam az estét, értettem meg, hogy Petra miről beszélt.

Öreganyámék reggel nem kérdezték, hol voltam, hová tűntem a lakodalomból, ahogy máskor sem faggattak, ha kicsit kimaradtam, csak megmondták, mi lesz a feladatom aznapra. Ez afféle hallgatólagos megállapodás volt közöttünk, ők nem kérdezték, hol jártam, én meg tettem a dolgom, csináltam, amit mondtak. Tudták, hogy ilyenkor nem tiltakozom a munka ellen, elláttak hát bőven teendővel, ahogy azon a hétvégén is. Másnap estig ki se mozdultam a házból, a régi malomhoz viszont mindenképpen el szerettem volna menni vasárnap, ezzel tisztában voltak. Az esti etetés utánra is maradt ugyan némi feladat, de ahogy végeztem, igyekeztem a mosdással, aztán gyorsan felöltöztem, és elkészöntem tőlük.

Nem sokat késtem, éppen csak elkezdődött a film. A drótkerítésen kívül, a Fáraó sírját jelző terméskő mellett rendőrautó parkolt, a bejáratnál járőrök ácsorogtak gumibottal a kezükben. Nem szóltak hozzám, csak rám néztek, ahogy elmentem mellettük. Hátral ültem le, a fűre, és amikor a szemem hozzászokott a félhomályhoz, keresni kezdtem Petrát a nézők között, de csak Reyes Zolit, Simon Csillát, Hídvégi borbélyt meg Somogyi Elvirát, a Fekete Démont láttam. Később, ahogy hátrafordultam, Jávorkát is felfedeztem a vetítógép mögött, azzal a harmincas, kopasz pesti filmmel pipázott, akivel egyszer Hídvéginél találkoztam.

A film fekete-fehér volt, és összevarrt lepedőkre vetítették, Füredinek nem sikerült vásznat szereznie, vagy a filmesek beszéltek le róla, nem tudom. A régi malom bontásáról ment egy jelenet, a lepedőkön éppen egy nyitott platós Csepel érkezett a helyszínre, körülbelül oda, ahol most a nézők ültek. A vezető mellől Petra apja, Ürmös Péter ugrott ki, és a felkavart portól rögtön köhögni kezdett. A képeken az épület még olyan volt, ahogy gyerekkoromban rögzült bennem, a környéket benőtte a fű és a gaz, a mélyebb részeket sás, arrébb pedig, a kocsiút két poros nyomsváráját kivéve mindent térdig érő csalán, bogáncs és pipacs borított. Őt munkás békésen üldögélt a régi malom egyik megmaradt falának tövében, négyük szájában fűszál volt, és amikor Ürmös Péter befejezte a köhögést, feljűk fordult:

– Maguk meg mit csinálnak itt?

– Várjuk a drótkerítést – felelte az ötödik.

– Ezt nevezem kommunista morálnak – csóválta a fejét Petra apja. Aztán valamivel hangosabban hozzátette: – Lehet kezdeni a falbontást, meg lett rendelve a munkagép!

Ebben a pillanatban S 100-as lánctalpas markoló tűnt fel az út végén, elöl, a fényesre kopott hatalmas kanálban Jávorka állt, nevetve integetett. Ugyanabban a sötétkék, mindkét térdénél lyukas melegítőalsóban volt, amiben a tekepályán megismertem. Amikor az S 100-as hallótávolságba ért, Jávorka lehajolt, felemelte Misi malacot, és elkiáltotta magát:

– Jövünk!

Ürmös Péter szeme tágabbra nyílt, az ajka lassan résnyire, és másodpercekre úgy maradt. A munkások, akik a kép háttérében időközben lapátot, csákányt és ásót fogtak, a szerszámok nyelére támaszkodva figyelték a közeledő alakzatot. Az S 100-as nagy rándulással állt meg a torkát köszörülő Ürmös Péter előtt. A munkafelügyelő megvárta, míg Jávorka leteszi Misit a fűre, aztán szólalt csak meg.

– Hát te meg hol voltál, gyermekem? – kérdezte halkán.

– Gondoltam, jobb, ha Feri bátyámmal jövünk – nézett Jávorka a vezetőfülke ajtaján kihajoló férfira, majd kilépett a kanálból, és még hozzátette: – Addig, míg mi ide nem érünk, úgyse kezdődhet a munka!

– Ez már igaz! – kurjantott a távolból az egyik munkás. Leemelte kezét a lapátnyélről, nagyot köpött a tenyerébe, és összedörzsölte.

– Már hogy te meg a malac? – kérdezte Ürmös Péter, de nem várt választ, elkapta tekintetét a fiúról, és odaszólt az S 100-as vezetőjének:

– Hát akkor kezdjétek, Feri bátyám!

Hátrafordultam, a vetítógép felé. Amint Jávorka észrevett, nagyot mosolygott, közben felemelt hüvelykujjával jelezte, hogy tetszett neki a jelenet.

A képeken a munkások a falat bontották, a malac bevette magát a csalánosba, Jávorka pedig a Csepel sofőrjével drótkötegeket kezdett lepakolni a teherautó platójáról. Néztem a filmet, ismerősek voltak a szereplők, a díszletek, és tudtam azt is, hogy ezek a dolgok velük történtek, de mégis olyan érzésem támadt, hogy nem azt a falut látom, amelyikben élek. Valahogy más nézőpontból mutattak minket a fekete-fehér kockák, kívülállóként, részvétlenül és néha már-már egészen groteszk módon.

Az ebédszünetben a kamera hazáig kísérte az építkezést felügyelő Ürmös Pétert. Petrának udvarán gyerekek játszottak, de csak egy pillanatra lehetett őket látni, ahogy kinyílt a kapu, a jelenet megszakadt, és bent, a lakásban folytatódott.

– Megjöttél? – kérdezte Petra anyja, amint a férfi belépett a konyhába. Szép, harminc év körüli nő volt, a lányáénál kicsit rövidebb hajjal, de a szeme és a szája vonala szinte ugyanaz.

– Megjöttem – felelte a férfi. Zakóját gondosan a szék karfájára helyezte, aztán leült az asztalhoz. – Mi lesz ma?

– Krumplileves – tette le a tálat az asztal közepére az asszony.

– Estére áll a kerítés, hoztam a gyerekeknek újságot – mondta egy levegővel a férfi. – Mi a második, Magdikám?

– Palacsinta volt, de már elfogyott.

– Odaadtad ezeknek a haramiáknak? – pillantott ki Ürmös Péter a nyitott konyhablakon, aztán elmosolyodott, és merni kezdte a krumplilevest.

A kamera lassan fordult el, totálképben mutatta, mi történik az udvaron. Azonnal megismertem Petrát, pedig kislány korában sosem láttam. Egyrészes, virágmintás nyári ruhában volt, a fűben feküdt, és újságot lapozgatott. Önkéntelenül mosolyodtam el.

A képbe felülről hatalmas, fekete mikrofon lógott be, de amikor a kamera közelíteni kezdett az udvar szélénél játszó fiúkra, eltűnt. Hárman voltak, tíz év körüliek, fénylő csapágygolyókat és üveggolyókat gurítottak egy földbe vájt lyukra. Néhány méterrel arrébb, a szomszéd portájával határos léckerítés tövében két meggyfa állt, a kisebb alatt fedős vizeskanna, mellette, a fűvön egy négy-ötévesforma kislány palacsintát majszolt. Amikor az utolsó falatot is lenyelte, odaszaladt a fiúkhöz, felkapta az egyik üveggolyót, és zsebre vágta.

- Azonnal tedd vissza a helyére! – szólt rá a legnagyobb fiú.
- Ha nem teszed vissza, sose járhatsz iskolába – mondta a másik.

A lány gondolkodott egy ideig, aztán a kisebbik meggyfához szaladt, ott is ácsorgott néhány másodpercet, végül beállt a nagyobbik fa mögé, de az is csak félig takarta el. Onnan kukucskált ki, aztán elkiáltotta magát:

- Ki fogjuk hozni apuval a Zsapolyozsecet, és te nem tolhatod!
- Hülye vagy? – mordult rá megint a nagyobbik fiú, aztán elindult felé.
- Nem illik csúnyán beszélni! – kiabálta a lány, és elfutott egészen az udvar végéig.

A fiú félúton meggondolta magát, mégsem ment utána, leült Petra mellé, hogy átnezzze a fűben heverő újságokat. Erre a másik két fiú is odatelepedett. Az NDK-n kívül, amit Petra lapozgatott, volt ott egy Fáklya, egy Munkásőr és egy Szovjetunió. Csupa olyan ingyenes, színes lap, amilyeneket néhány évvel ezelőtt még én is láttam a tanácsháza folyosójára kitett székeken.

Ürmös Péter közben befejezte az ebédet, a kamera ismét őt mutatta.

- Gondolkodol, Péterem, vagy visszamész? – mosolygott rá az asszony.
- Gondolkodom cseppcskét – állt fel a férfi, aztán bement a kisszobába, hanyatt dőlt az ágyon, az asztról a hasára emelte a Szokol rádiót, és a hátuljára erősített zseblepeken eligazgatta a befőttes gumit.

– Az állatoknak adtál enni? – szólt még ki a konyhába, de nem várta meg a választ, bekapcsolta a rádiót.

- Várható vízállás holnap – mondta a Szokol.

A kamera közben újra a konyha felé fordult, aztán a bejárati ajtót mutatta, Petra nyitott be rajta.

- Gondolkodik? – kérdezte.
- Gondolkodik – mondta az anyja. – Mi kéne?
- Zsíros kenyér Hajnalkának – felelte Petra, aztán bekukkantott az apjához a kisszobába, és amikor észrevette a kamerát, egy pillanatra még bele is nézett.

– Gázlóviszonyok a Dunán – folytatta a Szokol. – Az ezerhatszázharminckettő egész nyolctized és az ezerhatszázharminckettő egész hattized között hajóútszűkület, szélessége kilencven, hosszúsága kettőszáz méter, hajóvonták találkozása tilos.

- Ha lehet, paprikásan – lépett ki Petra újra a konyhába.

Itt ért véget a jelenet, aztán megint az építkezést mutatták. Csak ennyi volt, gondoltam, ennyit láttam a gyerekek Petrából.

A felvételek utána is időrendben haladtak. Először jött egy képsor arról, ahogy a teherautók elhordják a régi malom épületének maradványait, aztán meg az avar vagy török kori sírok felfedezéséről. A kamera körbejárt egy-egy sírhelyet, később, a feltárásoknál egészen közlelről mutatta, ahogy a régészek kis ecseteikkel tisztogatják és beszámozzák a csontokat. Szép őszi, téli és nyári képek követték egymást, akár egy természetfilmben, majd a közel két évvel ezelőtti alapkövetétel, amire már én is emlékeztem. Először a kistelepülések modernizálásának szükségszerűségéről beszélt az a szemüveges, öltönyös férfi, aki Vánkosdról érkezett, és aki fölé ketten is tartottak ernyőt, aztán Füredi József vette át a szót, és ahogy hallgattam, megint eszembe jutott Petra mosolya és az a jelenet is, amikor erről az érparton beszélgettünk. A tanácselnök azt mondta, már most látható, hogy a terv teljesítése, a meglehetősen szoros határidő tavasztól rendkívüli erőfeszítéseket igényel majd a kivitelezőktől, aztán arra kért mindenkit, a jelen lévő iskolás pajtásokat és a dolgozó nép valamennyi tagját, hogy „lehetőségük és tehet-

ségük szerint ők is járuljanak hozzá a közös cél érdekéhez, hogy a kommunista eszme s benne a szórakozás e kulturális formája mindannyiunk örömére virágozhasson”.

– Minél hamarabb épül fel a filmszínház, annál hamarabb épül fel Lenin, Brezsnyev és Kádár elvtárs nagy filmszínháza is, a kommunizmus – mondta Füredi József zárás-ként.

Az általános iskolás diákok egykedvűen hallgatták a tanácselnök szavait, némelyikük oldalra fordított fejjel nézett a semmibe. Ezzel a semmivel, ahogy a megszerzett információk birtokában a kisdobosok és az úttörők néznek a jövőbe, ért véget a jelenet és egyben a vetítés első része is: a képeken az arcok homályossá váltak, és kifutott a film.

– Szünet! – hangzott valahonnan hátulról, a vetítógép környékéről egy erőteljes, érces férfihang.

A nézőtér megbolydult, szinte mindenki felállt, beszélgettek. Újra keresni kezdtem Petrát, de Simon Csilla és Reyes Zoli mellettem termett, és mire megkérdezhettem volna őket, ők kezdtek el faggatni, hol van, hová tűnt Petra, mit tudok róla.

– Semmit – mondtam. – Én is őt keresem. Lehet, hogy nem engedték el.

– Te se hallottál róla? – kérdezte Csilla, én meg csak a fejemet ingattam, mert nem tudtam mire vélni ezt a nagy érdeklődést, ráadásul Jávorka is éppen akkorra ért oda hozzánk, és ő is Petráról kérdezett. Aztán amikor látta, hogy nincs értelme, azt mondta, rohan, mert úgy volt, hogy már délutánra visszaérnek a filmmel a laborból, de csak egy félórája futottak be, épp időben.

– Két napja voltunk együtt – feleltem Csillának. – Azóta nem láttam, azt hittem, itt lesz.

– Másfél napja őt keresik – nézett Reyes Zoli a bejáratnál ácsorgó rendőrökre.

Végigfutott bennem a péntek este, és nagyon rossz érzésem támadt. Tanácstalanul álltunk, közben megint megszólalt az érces férfihang.

– Még két perc. Mindenki foglalja el a helyét!

Zoliék otthagytak, én meg visszaültem a fűre. A péntek estén történtek kavargtak bennem, aztán elkezdődött a film. Azt hittem, eltereli majd a gondolataimat, de csak néztem, nem tudtam figyelni rá. Peregtek a kockák, és én szerettem volna, ha minél hamarabb véget ér ez az este. Valami nagy baj lehet, gondoltam, ha rendőrökkel kell kerestetni Petrát. Aztán az jutott eszembe, lehet, hogy Reyes Zoliék csak ugrattak. De Jávorka miért faggatott? Összebeszéltek volna? Nem is ismerik egymást, legfeljebb látásból. Szégyen, de akkor meg attól kezdtem rettegni, hogy a rendőrök odajönnek hozzám, elvisznek és kikérdezik Petráról. Később már ezt sem bántam volna, csak minél hamarabb derüljön ki, hogy mi van vele.

A lepedőkből összevarrt vásznon épp az egyik tűz- és légiriadó ment. Füredi minden évben elrendelte Citkón. A kijelölt általános iskolásoknak, az úgynevezett kiértésknek az udvari sorakozó után futva kellett megkeresniük a munkásöröket, akiknek jó előre szóltak, így aztán mindegyikük tudta, mikor jön az értesítés, otthon, egyenruhában várták a diákokat. Eszembe jutott, hogy a filmesek minket is felvettek, aznap úttörő-egyenruhában kellett bemennünk az iskolába, de azt a jelenetet nem vetítették, nem is hiányzott, legalábbis úgy emlékszem, egyáltalán nem akartam magamat viszontlátni.

Nemcsak az általános iskolásoknak voltak feladataik, riadó esetén a faluban mindenkinek a legközelebbi fedett helyre kellett vonulnia, már ha tudomást szereztek a riadóról, illetve ha tényleg fedett helyre akartak menni, mert más dolguk éppen nem volt, a falu lakóit ugyanis senki sem ellenőrizte. A moziépítő brigád munkásai az építkezéshez

legközelebbi kocsmában ücsörögtek, és látszott rajtuk, hogy elégedettek, amiért aznap legálisan és csoportosan térhettek be oda. Aztán a munkásőröket mutatták, akik egyenruhában sorakoztak fel nem messze az építkezéstől, egy útkereszteződésben. Füredi hátratett kézzel grasszált előtűk, halkan magyarázott, és mutogatott az aszfalton kupacba rakott felszerelések felé, majd kiosztotta a vegyvédelmi ruhákat, megvárta, míg az utolsó ember is bepattintja a műanyag gombokat, visszalépett a sor elé, és elkiáltotta magát:

– Gázmaszkot fel!

Ugyanebben a pillanatban éktelen durrogás hallatszott az utcasarok mögül. A tanácselnök a hang irányába fordult, és megint elordfította magát:

– Atomtámadás oldalról!

Hídvégi borbély ekkor fordult be a sarkon a zöld Urallal. Arcán földöntúli mosoly ült, magasra emelt baljával V betűt formázott, és azt kiabálta, hogy működik, végre működik! Aztán, amikor észrevette a felsorakozott munkásőröket, és felfogta, hogy éppen légiriadó van, elhallgatott, az arca ünnepélyesebbre váltott, nyitott tenyerét homloka elé kapta, és úgy, tisztelegve vonult el előtűk. A vegyvédelmi ruhás, gázálcáros férfiak végigkövették a fejükkel a pöfögő motor nyergében elrugózó borbélyt.

A nézők közül többen felnevettek, én meg csak akkor kezdtem megérteni, mit is látok, de nem tudtam rajta még mosolyogni se, pedig hirtelen világos lett az is, hogy azon kevés beavatottak egyike vagyok, akik ismerik az előzményeket. Néhány másodperces szünet következett, és ezzel véget is ért a vetítés hangos része. Olyan felvételek jöttek, amelyeken úgy épült a mozi, mint valami kirakós játék. A munkások futkostak, néha ide-oda ugráltak, mintha marionettbábuk lennének, mintha madzagon rángatnák őket, közben szinte átmenet nélkül ástak, zsaluztak, ettek-ittak. Az épület hátsó fala villámgyorsan nőtt ki a földből, a háttérben percek alatt tűnt fel és ment le a nap, és ez egészen addig tartott, míg a készülő mozi majdnem az akkori, augusztusi állapotokat idézte. Eszembe jutott, amit Jávorka mondott a kétpercenkénti expozíciókról, és most végre megértettem, mit is jelent. A képek egy ideig teljesen hangtalanul pörögtek, aztán valaki bekapcsolt egy lemezjátszót vagy magnót, valami filharmonikusok játszottak rajta klaszikus dallamokat, még nekem is ismerősek voltak.

Azóta több ezerszer idéztem fel magamban azt a néhány percet, amely ezután következett. Így, utólag sokszor gondolok arra, hogy nem lett volna szabad figyelmen kívül hagynom az előzményeket és az előjeleket, nem lett volna szabad beszélnem Petrának anyám fogantatásának körülményeiről, öregapámék világháborús bunkeréről, mégis mindig ugyanazzal zárom le magamban a történeteket, hogy alapvetően akkor sem alakulhattak volna másképp a dolgok, mert nem hiszem, hogy ami a Petrával való kapcsolatomat illeti, képes lettem volna másképpen cselekedni. Ilyenkor azt is gondolom, hogy bizonyára ezzel próbálok védekezni a terhek ellen, így próbálok megnyugtatni magam, de hát utólag már nem is tehetek mást, akárhogy is csűröm-csavarom a múltat, nem változik, nem változtatható.

Már senki nem volt az építkezésen, a brigád aznapra befejezte a munkát, amikor Petra feltűnt a képeken. Egyszer csak megjelent itt is, ott is, szinte átmenet nélkül a tér több pontján, mintha valami régi film kockáin ugrálna ide-oda. Később már értettem, hogy csak tanácstalan volt, nem tudta, mit csináljon, mitévő legyen, járkált hát a félkész falak és betonalapok között.

Az első másodpercekben még nem gondoltam semmi rosszra, egyszerűen csak megállapítottam magamban, hogy abban a halvány rózsaszín ruhában van, amiben pénte-

ken meglátogatott a lakodalomban, és hogy ugyanaz a kockás pléd van nála, amelyiken az érparton feküdtünk. Hirtelen még valami jó érzés is elfogott, hogy lám, mégis itt van, eljött, de tényleg csak néhány pillanatra tartott az egész, mert a következő másodpercben már hozza a látottakhoz azokat az információkat, amelyeket Reyes Zoliéktól hallottam.

Este volt, az építkezés helyszínére csak a közeli utcai lámpák szórtak némi fényt. Petra begyalogolt az állóképbe, és némi tanácsalanság után bedobta a plédet a legnagyobb munkagödörbe, aztán ő is lemászott mellé. A filharmonikusok ugyanazt játszották tovább, de a következő képsorokon már reggel volt, úgy háromnegyed hat körül lehetett, augusztus közepén ilyenkor kel fel a nap, az állatok etetési idejéből jól ismertem ezeket a hajnalokat. Éppen csak megvirradt, amikor Petra apja is feltűnt a helyszínen. A munkafelügyelő háttal állt a gödörnek, onnan mutogatott valakinek. A nézőtérrel ennyit láttunk, csak pillanatokig tartott az egész, előttem mégis egyértelmű volt, mi történik, és ettől nagyon megrémültem. A következő másodpercben egy betonkeverő teherautó tolatott a gödörhöz, és amikor a széléhez ért, Ürmös Péter intett, a keverő megállt, és beleborította a sűrű, kászerű, szürke masszát a gödörbe.

Az nem igaz, hogy az ember csak a halála után kerülhet pokolra vagy Isten jelenlétebe, sőt az sem, hogy kizárólag az egyikbe, mert ahogy néztem a képsorokat, két irányba is húzott valami elemi erő, amitől egy ideig mozdulni sem bírtam. Úgy éreztem, egyszerre nyílik meg alattam a föld és felettem az ég, és ettől annyira lebénuultam, mintha többtonnás súlyokat pakoltak volna a mellkasomra. Aztán, amikor végre fel tudtam állni, úgy hagytam el a nézőteret, mint valami alvajáró. Csak mentem szédelegve, bizonytalanul, automatikusan raktam egyik lábam a másik után, és fogalmam sem volt, hogy hol vagyok, hogy hová tartok, vagy hogy egyáltalán merre és miért. Mire fel tudtam fogni valamit is, már kikerültem a faluból, de akkor meg olyan erőt éreztem magamban, hogy azonnal rohanni kezdtem, bele a sötétbe, a szántóföldek vagy a puszta felé, nem tudom. Arra sem emlékszem, mennyi ideig futottam, csak arra, hogy egyik pillanatról a másikra végtelen gyengeség vett rajtam erőt, összerogytam, és elterültem a fűvön.

Hanyatt feküdtem, fölfelé néztem, az égre, és amikor már felfogtam azt is, hol fekszem, az jutott először eszembe, hogy anyám messzebb van most tőlem, mint a csillagok, aztán meg, szegényen, de az, hogy annyira árva, mint amilyen én vagyok, nincs a világon senki.

Az időt nem érzékeltem, fogalmam sem volt, hány perce vagy órája fekszem ott. Valami nagyon hasonló érzés fogott el, mint anyám halála után, és egyszer csak arra eszméltem, hogy ismételve magamban azt a mondatot, amelyet öreganyámtól anynyiszor hallottam. Isten útjai kifürkészhetetlenek, mondogattam automatikusan, és azt gondoltam, nem is gondoltam, valahogy tudtam vagy éreztem, ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy Isten tökéletessége jóval sokrétűbb és teljesebb annál, mint amit én valaha is képzelni tudnék.

Hangfoszlányokat hallottam a Lázár-tavakon túli erdő felől, onnan, ahol szerencsés esetben pettyes szarvasokat is látni. „Évek szállanak a nyári fák alatt, oly vidám az ének. Boldog dallama így önti dalba ma: csuda jó, gyönyörű az élet.”

Nyaraló vagy táborozó úttörők lehetnek, gondoltam, és végre tudatosodott bennem, hogy pirkad. Aztán éreztem csak meg, hogy ragad az arcom, és hogy könnyek folynak végig rajta. Akkor már tudtam, hogy régóta sírok.